

REFORMÁCIÓ ÉS KÁNON
A SZLÁV IRODALMAKBAN,
KULTÚRÁKBAN ÉS NYELVEKBEN

TANULMÁNYKÖTET

OPERA SLAVICA BUDAPESTINENSIA
SYMPOSIA SLAVICA

**REFORMÁCIÓ ÉS KÁNON
A SZLÁV IRODALMAKBAN,
KULTÚRÁKBAN ÉS NYELVEKBEN**

TANULMÁNYKÖTET

SZERKESZTETTE

István Anna

**ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2018**

A kötet megjelenését a Trefort-kert Alapítvány
és a Zuglói Szlovákok Önkormányzata támogatta

SZAKMAI LEKTOROK

Tuska Tünde
Várnai Dorota

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ
Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők, szerkesztő

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszéke
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője
Sorozatszerkesztő Lukács István
A borítót tervezte Sellyei Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés Robinco Kft.
ISSN 1789-3976
ISBN 978-963-489-061-4

TARTALOM

ISTVÁN ANNA	
A tanulmánykötet elé.....	7
NYOMÁRKAY ISTVÁN	
A reformáció jelentősége a szellemi életben	9
VIG ISTVÁN	
Nyelvhasználat a 16. századi Dalmáciában	15
BAJZEK MÁRIA	
Reformáció a 17-18. századi Muravidéken	29
CSÁSZÁRI ÉVA	
A 137. (138.) zsoltár szlovák-magyar, katolikus-református viszonylatban	43
PAVIČIĆ MLADEN	
Mojca Kumerdej <i>Kronosz Aratása</i> című regénye a szlovén reformáció és ellenreformáció tükrében.....	53
JAKOVLJEVIĆ DRAGAN	
Kiadói és nyomdai tevékenység a szerbek körében a középkor végén és az újkor hajnalán	67
MENYHÁRT KRISZTINA	
A protestánsok és a pravoszláv keresztények kapcsolatai az Oszmán Birodalom korában	81
ISTVÁN ANNA	
A magyarországi szlovákok evangélikus énekeskönyve és irodalomtörténeti hagyományai	105

- RÁGYANSZKY GYÖRGY**
 A *Düsevani Liszt* (1922-1941) mint a muravidéki evangélikus nyelvtervezés forrása117
- DUDÁS ELŐD**
 A reformáció és a nyugat-magyarországi horvátok.....129
- ZSILÁK MÁRIA**
 A szlovák evangélikus irodalom gyökerei141
- KISS SZEMÁN RÓBERT**
 Tájérombolás és tájépités Kollár *Észak-itáliai útirajz*-ában
 - Keszthely, Zalavár, Zalaapáti151
- URKOM ALEKSANDER**
 Vallási terminológia a jelentősebb magyar-szerb két-
 nyelvű szótárakban163
- JANIEC-NYITRAI AGNIESZKA**
 Illúzió és dezillúzió között Comenius *A világ útvesztője*
 és a *szív paradicsoma* című művében179
- DUDÁS MÁRIA**
A jó pap is holtig tanul, avagy magyar és bolgár frazém-
 mák pap kifejezéssel193
- LUKÁCS ISTVÁN**
 A horvátok szerepe az erdélyi vallási küzdelmekben
 a XVII. század első felében203
- MANN JOLÁN**
 A reformáció eszméjének interpretációja Miroslav Kr-
 leža műveiben213

A reformáció és a nyugat-magyarországi horvátok

DUDÁS ELŐD

Abstract: This article presents the history of Protestantism in the west part of Hungary in the 16th century. At that time a lot of Croats moved to Hungary and settled there. The new religion, the Protestantism was succesfully widened among the Croats. Their first known writer and churchman was Grgur Mekinić who published two hymnals in 1609 and 1611. Publishing these hymnals was really important for the development of the Burgenland Croatian literary language in the 18th and 19th century.

Key words: Protestantism, West Hungary, Burgenland Croats, Grgur Mekinić, hymnals

1. BEVEZETÉS

A reformáció magyarországi történetét a neves evangélikus egyháztörténész Payr Sándor szerint (PAYR 1924: 4) három nagy korszakra oszthatjuk: 1. az alapvetés és első virágzás kora (1522–1647); 2. az elnyomatás kora (1647–1781); 3. a feléledés és vallási megújulás kora (1781–).

A továbbiakban az első nagy korszakról, tehát a reformáció hazai megjelenéséről és terjedéséről lesz részletesebben szó, illetve arról, hogy a nyugat-magyarországi horvátok mily módon kapcsolódtak be a reformáció magyarországi történetébe, és irodalmi nyelvi felfogásukra milyen hatással volt a Magyar Királyság nyugati részén kifejtett munkásságuk.

1.1. A reformáció Magyarországon a 16. században

A reformáció tanai Magyarországon elsőként a többségében német ajkú szabad királyi városban, Sopronban jelentek meg,

majd később Pápa és Sárvár is jelentős dunántúli központtá vált (PAYR 1924: 2). A lutheri tanok elsősorban a városi polgárság és a birtokos nemesség körében találtak követőkre (FABINY 1997: 29), viszont a nemesi birtokokon a parasztság is követte földesura vallását, így idővel a reformáció mind inkább elterjedt. A 16. sz. folyamán Nyugat-Magyarország területén a két legnagyobb befolyással és birtokkal bíró nemesi család a Batthyány és a Nádasdy család volt. Mindkét család érdemei megkérdőjelezhetetlenek, nem csupán vallástörténeti, hanem művelődéstörténeti szempontból is. Eleget mondunk, ha csak a Nádasdyak sárvári birtokán virágzó iskolára és nyomdára gondolunk, vagy éppen Sylvester Jánosra, aki szintén Sárváron működött. A hazai reformáció történetében kiemelt jelentőséggel bír az 1591-ben Csepregen megtartott kollokvium. Ezen a gyűlésen szakadt ugyanis szét a reformáció két nagy ága a királyi Magyarországon. A két irányzatra való szakadás háttérében egyébiránt a Batthyány és Nádasdy család rivalizálását is könnyen felismerhetjük (FABINY 1997: 29). A csepregi kollokviumot követően a Batthyány család a Kálvin János-féle református tanokat követte, míg a Nádasdyak a Luther Márton által lerakott alapok mellett tartottak ki és váltak az ágostai evangélikus vallás legbuzgóbb követőivé. A sors furcsa fintora, hogy később mindkét főnemesi család visszatért a római katolikus hithez.

1.2. A nyugat-magyarországi horvátok

A 16. sz. során a törökök balkáni előretörésének hatására több ezer horvát hagyta el eredeti lakhelyét és telepedett át a Magyar Királyság nyugati határvidékére. A horvátok megtelepedése az 1520-as években kezdődött és több hullámban érkeztek az új lakosok, egészen az 1580-as évekig (HADROVICS 1974: 17). Az érkezők Pozsony, Moson, Sopron és Vas vármegye területén telepedtek le. Mivel valamennyi megye német neve a *Burg* főnévre végződik (Preßburg, Wieselburg, Ödenburg, Eisenburg) ezért ezt a területet *Burgenland*nak nevezik. A négy egykori vármegyét az első világháborút követő béketárgyalások területi döntései felszabdalták, ami

a szó jelentésszűküléséhez vezetett és ma már csak az ausztriai részt nevezik Burgenlandnak. A német szó mintájára keletkezett a horvát *Gradišće* 'Burgenland' tükörszó, ebből pedig a *gradišćanski* 'burgenlandi' melléknevet képezték. A nyugat-magyarországi horvátokat tehát burgenlandi vagy gradistyei/gradišćei horvátoknak nevezzük. Mivel Nyugat-Magyarország területére különböző horvát területekről érkezett az új lakosság, így értelemszerűen nyelvileg sem voltak egységesek. A letelepedett horvátok között mindhárom horvát nyelvjárás (što, ča, kaj) beszélői megtalálhatók voltak, mégis legtöbbször valamilyen ča-horvát dialektust beszéltek. Ebből következik, hogy a 18–19. sz. során használt irodalmi nyelvük alapját is a ča-horvát képezi, amely azonban nem mentes egyes kaj-horvát elemektől sem.

Az alábbiakban azokról a nyugat-magyarországi horvát településekről lesz szó, amelyekben a reformáció hatása tetten érhető volt, tehát voltak evangélikus lakosai és akár önálló gyülekezete is.

A Sopron megyei Kópházán (Koljnof) és Klimpán (Klingenbach/Klimpuh¹) volt evangélikus lakosság, bár gyülekezetté nem alakultak (PAYR 1924: 21). 1529–1533 között jelentős számú horvát lakosság telepedett meg Kismarton (Eisenstadt/Željezno) környékén: Nagyhöflány (Großhöflein/Velika Holovajna), Kishöflány (Kleinhöflein/Mala Holovajna), Szárazvám (Müllendorf/Melindoff), Lajtapordány (Leitlhaprodersdorf), Fraknónádasd (Rohrbach bei Mattersburg/Orbuh), Sopronszentmárton (Markt Sankt Martin/Sveti Martin), Sérc (Schützen am Gebirge/Česno). Ezek a települések Payr Sándor véleménye szerint elnémetesedtek (PAYR 1924: 24). Horvát lakosságú maradt azonban Szarvkő (Hornstein/Vorištan), Vulkapordány (Wulkaprodersdorf/Vulkaprodrštof), Büdöskút (Steinbrunn/Štikapron), Darázsfa (Trausdorf an der Wulka/Trajštof), Darufalva (Draßburg/Rasporak), Cinfalva (Sigendorf/Cindrof) és Oszlop (Oslip/Uzlop) (PAYR 1924: 24–25). Jelentős horvát ajkú gyülekezet alakult

1 A ma Ausztria területén fekvő települések esetében régi magyar nevük mellett feltüntettem a hivatalos német és horvát nevét is.

Németlövön (Deutsch Schützen/Nimške Šice), ahol az 1530-as évektől egyre több horvát család telepedett le. A matrikulák tanúsága szerint a leggyakoribb családnevek a *Balić*, *Djuravić*, *Milković*, *Mušić*, *Palović*, *Portić*, *Radić*, *Štefanić*, *Sedemić* volt (PAYR 1924: 118). A település 16. századi jelentőségét jól mutatja az is, hogy 1592–93-ban itt működött Manlius híres vándornyomdája is (PAYR 1924: 119). Horvát anyanyelvű evangélikus lakosok éltek továbbá Sopronkövesd (Kevešd), Peresztteg (Peresteg), Pinnye (Pinjija), Hidegség (Vedešin), Fertőhomok (Umok), Füleš (Nikitsch/Filež), Sopronkeresztúr (Deutschkreutz/Kerestur), Németújvár (Güssing/Novigrad), Rohonc (Reichnitz/Rohunac), Csajta (Schachendorf/Cajta), Incéd (Dürnbach in Burgenland/Vincjet) településeken.

Amint azt a fentebbi felsorolás is megerősíti, Nyugat-Magyarországon a 16. sz. során számos horvát telepedett le a Fertő-tó tágabban vett vidékén és a mai magyar-osztrák határ mentén. A Kismarton környéki Weiszprach-birtokon és szerte Nyugat-Magyarországon a Nádasdyak birtokaiban a horvátok nem csupán megtelepedtek, hanem felvették földesuraik vallását, azaz a reformáció híveivé váltak, bár ez nem volt tartós állapot, hiszen a 17. sz. második felében már szinte kivétel nélkül visszatértek őseik hitéhez, a római katolikus valláshoz.

1.3. A reformáció és a horvátok

Ugyan a horvátok körében a reformáció korántsem bír olyan irodalom-, nyelv- és művelődéstörténeti jelentőséggel, mint akár a magyarok, akár a szlovének esetében, viszont kijelenthetjük, hogy számos érdekes kérdést vetett fel, amely nem egy esetben csupán évszázadokkal később foglalkoztatta a vezető horvát értelmiségieket. A reformáció eszméje elsősorban a mai Horvátország északi területein terjedt el, sőt igazi színtere Nyugat-Magyarország volt (BARTOLIĆ 1977: 1107). A protestantizmus terjedését, éppúgy, mint a magyaroknál, a legnagyobb horvát nemesi családok (Zrínyiek, Frangepánok) támogatták (OCZKOWA 2010: 180). A refor-

máció leglelkesebb hívei az isztriai glagolita papok köréből kerültek ki, legkiemelkedőbb alakjai pedig Stjepan Konzul, Anton Dalmatin, Juraj Cvečić és Juraj Jurišić voltak. A horvát protestáns írók aktívan együttműködtek a szlovén reformáció kiemelkedő alkotóival, így Primož Trubarral és Jurij Dalmatinnal, sőt Trubar egyféle tanácsadóként „bábáskodott” a horvát nyelven megjelent művek felett. Stjepan Konzul egyébként 1567-től 1579-es haláláig a nyugat-magyarországi Kismartonban és Fraknón működött (PAYR 1924: 26), így nem túlzás azt állítani, hogy Nyugat-Magyarország egy időben valóban a horvát protestantizmus otthona volt. Természetesen a horvát protestáns írók is követték az alapvető lutheri eszméket, így azt, hogy híveikkel érthető nyelven, azaz anyanyelvükön ismertessék meg a Biblia tanításait. Ehhez azonban fordításokra volt szükség. Konzul és társai komoly fordítói teljesítményt mutattak fel abban a pár évtizedben, amíg a horvát protestantizmus virágzott. Az anyanyelvre való fordítás azonban egy komoly nehézség elé állította a reformáció híveit. Ez nyelvi sokszínűség, vagy más szóval a nyelvi szétszabdaltság volt, ugyanis a horvátok által lakott területeken három nagy nyelvjárást is beszéltek, beszélnek, így Konzuléknak elsőként ezt a nehézséget kellett valamilyen módon feloldaniuk. A fordítás során saját anyanyelvjárásukra hagytak, amely a ča-horvát isztriai-tengermelléki dialektusa volt (BARTOLIĆ 1977: 1111; VINCE 1978: 28). Ez azonban nem lehetett alkalmas arra, hogy valamennyi horvát anyanyelvűhöz szóljon, hiszen a ča-horvátot a Tengermelléken, a szigeteken és Isztrián beszélték/beszélik, így csak egy szűk réteget szólíthattak volna meg fordításaikkal. Ezzel Konzul is tisztában volt, ezért szemei előtt egy olyan hibrid nyelv lebegett, amely valamennyi horvát számára könnyen érthető. Ezért megmaradt ugyan az isztriai ča-horvát alap, viszont ezt kaj- és što-horvát elemekkel, illetve számos egyházi szláv jellegzetességgel egészítették ki (OCZKOWA 2010: 178; VINCE 1978: 28). Az eszme ismerős lehet számunkra, hiszen a horvát nyelv történetében később kétszer is felbukkan. Egyrészt a 18. században az ozalji nyelvi kör tagjaiban merül fel

egy közös, minden horvát számára érthető nyelv megalkotása. Másrészt majd mintegy száz évvel később az illírizmus karolja fel ismét ezt a gondolatot. Azonban mint láthatjuk már a 16. sz. második felében a horvát protestáns írók körében is megfogalmazódott az egységes nyelv gondolata, viszont ennek megvalósulására még évszázadokat kellett várni. Ugyanakkor Konzul és társai munkássága maradandó nyomot a megjelent fordítások mellett nem hagyott a horvát nyelv és irodalom fejlődésében és könnyűszerrel söpörte el azt az erős ellenreformáció, amelyhez természetesen a protestantizmus marginális volta is jelentős mértékben hozzájárult.

2. A NYUGAT-MAGYARORSZÁGI HORVÁT IRODALOM ELSŐ SZERZŐJE – GRGUR MEKINIĆ

A reformáció tanai, amint azt már az 1.2. fejezetben ismerttettem, a Nyugat-Magyarországon megtelepedett horvátok körében is számos követőre lelt. A reformációs tanok megjelenése jótékony hatással volt a kialakulóban lévő irodalmi tevékenységekre is, amelynek nem csupán irodalmi, hanem jelen esetben nyelvtörténeti és kultúrtörténeti jelentősége is van. Az első nyomtatott könyvet, amely 1568-ban jelent meg, követte az első név szerint is ismert alkotó Grgur (Pythiraeus) Mekinić két énekeskönyve is. Nem feledkezhetünk meg az évekig Kismartonban és Fraknón tevékenykedő Stjepan Konzulról sem, azonban az ő munkássága nem köthető a nyugati végeken kialakulóban lévő gradišcei/burgenlandi horvát irodalmi nyelvhez, hiszen nem a lokális nyelvi alapon nyugvó nyelvet használta fordításaiban, hanem a már említett isztriai-tengeremelléki ča-horvát dialektust.

2.1. Grgur Mekinić élete

Grgur Mekinić születésének helye és ideje ismeretlen. Először az 1591-ben megtartott csepregi kollokvium jegyzőkönyvében fordul elő a neve, Pythiraeus Gergely néven említik (ŠKAFAR 1969: 273), mint répcékőhalmi lelkész. 1603-ban és

1604-ben vizitációkon vett részt Bükön, Horpácson, Újkéren (JEMBRIH 1990: 9). 1596-tól haláláig, azaz 1617-ig a sopronkeresztúri evangélikus gyülekezet lelkészeként működött.

2.2. Mekinić munkássága

Mekinić lelkészi hivatása mellett énekeskönyvek összeállítására és kiadására is vállalkozott. Ez nem olyan meglepő, hiszen maga Luther is jelentetett meg énekeskönyvet és egyébként is, nem egy esetben a legjelentősebb protestáns szerzők a 16. században énekeskönyv-szerkesztőként és énekszerzőként is tevékenykedtek (H. HUBERT 2004: 7). Ehhez hozzátehetjük továbbá azt is, hogy Luther nagy jelentőséget tulajdonított az énekeknek, amelyeknek kiemelt szerepet szánt az anyanyelven való hit terjesztésében. Ezért maguk az énekek és az énekeskönyvek is jelentős mértékben hozzájárultak a reformáció tanainak gyors terjedéséhez (vö. JEMBRIH 1990: 23). A protestáns egyházban az énekeknek egy sajátos típusa, az úgynevezett gyülekezeti ének honosodott meg. A gyülekezeti ének olyan protestáns, anyanyelvű ének, „amelyet az egész gyülekezet énekel a templomi istentiszteleten, másrészt olyan dallammal ellátott strofikus költemény, amelyet a protestáns gyülekezetek bizonyos szabályozott módon használnak“ (H. HUBERT 2004: 9). Mekinić tehát az énekeskönyvek kiadásával a reformáció, és ezzel együtt Luther eszméjének is kívánt adózni.

2.2.1. Dvseвне peszne (1609)

Mekinić első énekeskönyve 1609-ben jelent meg Sopronkeresztúron, Farkas Imre nyomdájában. Farkas Imre a híres vándornyomdász Manlius özvegyét vette el, így került hozzá a nyomda is (PAYR 1924: 82). Az énekeskönyv 160 éneket tartalmaz. A Zrínyi Miklósnak szóló ajánlót követik az énekek, amelyek a bibliai történetek mellett az egyházi év különböző eseményeit dolgozzák fel, de megtaláljuk az alapvető imádságokat is.

2.2.2. Dvryge kniige dvssevnih peszszan, psalmov, hymnuššev (1611)

Mekinić második énekeskönyve 1611-ben szintén Sopronkeresztúron és ugyanott jelent meg, azaz Farkas Imre nyomdájában. Ez az énekeskönyv valamivel kevesebb éneket, szám szerint 141-et, tartalmaz, szerkezetét tekintve viszont követi a két évvel korábban megjelentet. Ezt az énekgyűjteményt is mecénásának, Zrínyi Miklósnak ajánlja, viszont az előszóba egy fontos gondolat is bekerült, mégpedig az, hogy a horvátok számára fordította az énekeket: „ [...] ia oue moie druge kniige pešlžan Heruatom i Szlouinczem ka hafznomu i prudnomu ufaniu po redu peruih lipo špraune, [...]“.

2.2.3. Az énekeskönyvek forrásai

Mekinić énekeskönyvei forrásainak megállapítása nem állítja könnyű feladat elé a filológusokat, hiszen mivel a szerző egy igazi, mai divatos szóval élve multikulturális közegben alkotott, ahol német, magyar és horvát anyanyelvűek éltek együtt, magától értetődőnek tűnik, hogy az énekek fordításához is több irányból érkezhettek az inspiráció. Az énekeskönyveknek a német és szlovén protestáns énekeskönyvekhez való viszonyát részletesen Marijan Smolik (SMOLIK 1969: 250–262) mutatta be. Szerzőnk az énekeket elsősorban németből és latinból fordította horvatra, de magyar énekeket is fordított (JEMBRIH 1990: 22). Az eredeti énekek meghatározásában az énekeskönyvek dallamjelzései nyújtanak segítséget. Azonban az énekek száma Mekinićnél lényegesen több mint a német és szlovén protestáns énekeskönyvekben (SMOLIK 1969: 252). Az énekeskönyvekben előforduló énekek nagy népszerűségéről vall az a tény, hogy szinte kivétel nélkül mindet megtaláljuk a német, szlovén, sőt a későbbi ismert kaj-horvát énekgyűjteményekben, így Krajačević énekeskönyvében és a Pavlinski zbornikban (1644) is (JEMBRIH, 1990: 26). Véleményem szerint az énekek nagyobb számának okát a korabeli magyar protestáns énekeskönyv-hagyományban kell keresnünk. 1593-ban Bártfán jelent meg a *Az Keresztyéni Gyülekezetben Való Isteni dicséreték egyben szedegetett ujonnan nyomtatatot*,

émendaltatot és sok szép dicsireteckel meg öregbitettet című énekeskönyv, amely a 16. századi protestáns énekkészlet legfőbb válogatását adja, hiszen 267 éneket tartalmaz (H. HUBERT 2004: 139). Ez a példa is azt bizonyítja, hogy a magyar énekeskönyvek közt található Mekinić terjedelmeset is. Lőkös István (2014: 72–74) Mekinić magyar forrásainak vizsgálata során megállapította, hogy mindenképpen használta Gálszécsi István és Bornemissza Péter énekeskönyveit. Gálszécsi István evangélikus iskolamester és lelkész volt, akinek az énekeskönyve az első magyar nyelven megjelent énekeskönyv volt. 1536-ban jelent meg Krakkóban és híven követi Luther énekeskönyvét (H. HUBERT 2004: 106). Bornemissza Péter evangélikus énekeskönyve 1582-ben jelent meg Detrekőn *Énekek Harom Rendbe* címmel (H. HUBERT 2004: 129). Mindemellett okkal feltételezhetjük, hogy Mekinić ismerte a horvát protestantizmus műveit és szerzőit, tehát Stjepan Konzult és Antun Dalmatint is.

2.3. Mekinić jelentősége

Grgur Mekinić két énekeskönyve igen fontos jelentőséggel bír és nagy hatással volt a gradišćei/burgenlandi horvát regionális irodalom és irodalmi nyelv fejlődésére. Már maga az a tény is, hogy az 1609-ben és 1611-ben megjelent énekeskönyvek az egyedüli fennmaradt nyomtatott művek a 17. századból, amelyek gradišćei/burgenlandi horvát nyelven születtek, mutatja az ő jelentőségét. Viszont hatása a későbbi szerzőkre nézve ennél sokkal több. Egyrészt Mekinić volt az első szerző, aki a gradišćei/burgenlandi horvát irodalmi nyelvre jellemző ča-horvát alapon nyugvó nyelvi koncepciót követett. Ezzel mintegy irányt mutatott a 18. században alkotó szerzőknek. Másrészt a maga által megalkotott helyesírási-rendszer és grafémahasználatot követték a 18. sz. második feléig, sőt némely grafémája egészen a gajica bevezetéséig használatban maradt. Végül, de nem utolsó sorban, ami talán a legfontosabb: a reformáció eszméitől vezérelve kívánt gyülekezete tagjaihoz anyanyelvükön szólni és a protestáns hívők számára saját anyanyelvükön írt vallásos

énekeket adni. Nyelvi koncepciója pedig, hogy a ça-horvát nyelvi alapot kaj-horvát és esetenként što-horvát elemekkel is egészítette, pedig a horvát protestánsok által elképzelt nyelvi koncepcióval rokonítható, hiszen Stjepan Konzul és társai is hasonló nyelvi sokszínűséggel kívántak minél szélesebb réteghez eljutni és azokat megszólítani.

3. ÖSSZEGRZÉS

A fentiekben szerettem volna rövid áttekintést adni a 16. sz. folyamán Nyugat-Magyarországon megjelent horvát népesség reformációhoz való kapcsolatáról és azt a korabeli, kissé szélesebb magyar, német és horvát kontextusban elhelyezni és értelmezni. Grgur Mekinić élete és munkássága pedig kiváló bizonyítéka annak, hogy térségünkben számos jótékony, vagy olykor kevésbé jótékony kulturális és politikai hatás alatt miképp sikerülhet valakinek hitéhez és népéhez is hűnek maradni és mindkettőt eredményesen és lelkiismeretesen szolgálni.

IRODALOM

- BARTOLIĆ, Zvonimir, 1977: Književni rad Stjepana Konzula i krug hrvatskih protestantskih pisaca. *Forum* 12/1100–1121.
- FABINY Tibor, 1997: *A Magyarországi Evangélikus Egyház rövid története*. Budapest: Evangélikus Sajtóosztály.
- HADROVICS László, 1974: *Schrifttum und Sprache der burgenländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- H. HUBERT Gabriella, 2004: *A régi magyar gyülekezeti ének*. Budapest: Universitas Kiadó.
- JEMBRIH, Alojz, 1990: *Grgur Pythiraeus Mekinić i njegove pjesmarice (1609. i 1611.)*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- LŐKÖS István, 2014: *Literatura kajkaviana. A kaj horvát irodalomtörténet magyar szemmel*. Budapest: Kairosz Kiadó.

- OCZKOWA, Barbara, 2010: *Hrvati i njihov jezik*. Zagreb: Školska knjiga.
- PAYR Sándor, 1924: *A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története*. Sopron.
- SMOLIK, Marijan, 1969: Grgur Mekinić in njegovi pesmarići 1609 in 1611. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 60/246-272.
- ŠKAFAR, Ivan, 1969: Gergur Mekinić Pythiraeus, hrvatski protestantski pisatelj, in začetki slovstva pri gradišćanskih Hrvatih. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 60/273-295.
- VINCE, Zlatko, 1978: *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: SNL.